O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta’limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA’LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: *Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov*
Mas'ul muharrir: *Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov*
Mas'ul muharrir o'rinbosari0: *Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedogogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev*

T A H R I R H A Y ' A T I

Aniq va tabiiy fanlar: *k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.*
Texnika fanlari: *t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.*
Ijtimoiy-gumanitar fanlar: *s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d, prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.*
Pedagogika fanlari: *p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d.,dost. M.Asqarova, PhD S.Jamoldinova, PhD, dots. M.Asranboyeva.*
Filologiya fanlari: *fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD.,dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.*

Texnik muharrir: R.Tursunov
Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.
Pochta indeksi: 160136, ***Faks:*** (0369) 227-27-21,
Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi ***Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi*** *asosida chop etiladi. Jurnal* ***Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha*** *falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.*

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI 2026

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGI

Boymirzayeva Mohira Shavkatjonovna
"Tashkent International University" Xorijiy tillar kafedrasi dotsenti, PhD.

Annotatsiya. *Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligi zamonaviy pedagogik ta'limning asosiy masalalaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada kasbiy kompetentlik tushunchasining mohiyati, tarkibiy qismlari va uni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kasbiy kompetentlik integrativ xususiyat bo'lib, kommunikativ, lingvistik, metodik-didaktik, psixologik-pedagogik, raqamli va madaniy kompetensiyalardan iborat. Ushbu kompetentlikni rivojlantirish o'quv jarayonida innovatsion texnologiyalar, amaliyot va refleksiyani qo'llash orqali amalga oshiriladi. Maqola bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini yaxshilash bo'yicha tavsiyalar beradi.*

Kalit so'zlar: *bo'lajak chet tili o'qituvchisi, kasbiy kompetentlik, kommunikativ kompetentlik, metodik kompetentlik, raqamli kompetentlik, pedagogik model, CEFR.*

PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Abstract. *The professional competence of future foreign language teachers is one of the key issues in modern teacher education. This article analyzes the essence of the concept of professional competence, its constituent components, and the pedagogical conditions for its development. The research findings indicate that professional competence is an integrative quality comprising communicative, linguistic, methodological-didactic, psychological-pedagogical, digital, and intercultural competencies. The development of this competence is achieved through the application of innovative technologies, practical training, and reflection in the educational process. The article provides recommendations for improving the professional training of future foreign language teachers.*

Keywords: *future foreign language teacher, professional competence, communicative competence, methodological competence, digital competence, pedagogical model, CEFR.*

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Аннотация. *Профессиональная компетентность будущих преподавателей иностранного языка является одной из ключевых проблем современного педагогического образования. В данной статье анализируются сущность понятия профессиональной компетентности, её структурные компоненты и педагогические условия её формирования. Результаты исследования показывают, что профессиональная компетентность представляет собой интегративное качество, включающее коммуникативную, лингвистическую, методико-дидактическую,*

психолого-педагогическую, цифровую и межкультурную компетенции. Развитие данной компетентности осуществляется посредством применения инновационных технологий, практической подготовки и рефлексии в образовательном процессе. В статье представлены рекомендации по совершенствованию профессиональной подготовки будущих преподавателей иностранного языка.

Ключевые слова: *будущий преподаватель иностранного языка, профессиональная компетентность, коммуникативная компетентность, методическая компетентность, цифровая компетентность, педагогическая модель, CEFR.*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv va raqamli texnologiyalar rivoji sharoitida chet tili o‘qituvchisiga qo‘yiladigan talablar keskin oshmoqda. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligi nafaqat til bilimini, balki uni o‘quvchilarga samarali yetkazish, intermadaniy kommunikatsiyani shakllantirish va o‘quv jarayonini zamonaviy usullar bilan tashkil etish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi.

“Kasbiy kompetentlik” tushunchasi bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy fazilatlarni real professional vaziyatlarda samarali qo‘llash qobiliyatini bildiradi. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisi uchun bu kompetentlik integrativ xususiyat sifatida namoyon bo‘ladi va pedagogik, psixologik hamda tilshunoslik sohalaridagi kompetensiyalar majmuasidan iborat.

Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda xorijiy tillarni o‘rganish va o‘qitishga bo‘lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Xalqaro hamkorlik, ilm-fan, ta’lim, iqtisodiyot va madaniyatlararo aloqalarning kengayishi chet tillarini puxta egallagan, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega mutaxassislarni tayyorlashni taqozo etmoqda. Bu jarayonda chet tili o‘qituvchisining o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki chet tili o‘qituvchisi nafaqat til bilimlarini o‘rgatuvchi mutaxassis, balki o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiya, mustaqil fikrlash, madaniyatlararo muloqot va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantiruvchi pedagog hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchidan faqat nazariy bilimlarga ega bo'lish emas, balki ushbu bilimlarni amaliy faoliyatda samarali qo'llay olish, ta'lim jarayonini mustaqil tashkil etish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va pedagogik vaziyatlarga mos ravishda qaror qabul qilish talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish oliy pedagogik ta'limning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Kasbiy kompetentlik tushunchasi pedagogika, psixologiya va kasbiy ta'lim nazariyasida muhim o'rin egallaydi. Mazkur tushuncha mutaxassisning o'z kasbiy faoliyatini samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka, tajriba, shaxsiy sifatlar va kasbiy qadriyatlar majmuini ifodalaydi. Bo'lajak chet tili o'qituvchisining kasbiy kompetentligi esa tilshunoslik, pedagogika, psixologiya, chet tilini o'qitish metodikasi, kommunikatsiya va raqamli texnologiyalar bo'yicha bilimlarni o'zaro uyg'unlashtirgan holda ta'lim jarayonida qo'llay olish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham chet tillarini o'qitish sifatini oshirish, pedagog kadrlarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish, xalqaro ta'lim standartlariga mos mutaxassislarni tayyorlash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va ijodiy fikrlash, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish hamda o'z kasbiy faoliyatini muntazam tahlil qilish kompetensiyalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Shu sababli bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligining nazariy asoslarini o'rganish, uning tarkibiy qismlarini aniqlash va shakllantirishning samarali pedagogik shart-sharoitlarini belgilash mazkur maqolaning asosiy maqsadini tashkil etadi.

Tadqiqotning dolzarbligi quyidagilardan kelib chiqadi: O'zbekiston ta'lim tizimida chet tillari o'qitish sifatini oshirish, raqamli kompetentsiyalarni rivojlantirish va xalqaro standartlarga (CEFR) moslashish zarurati. Ushbu maqolada bo'lajak chet tili

o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligining mohiyati, tarkibi va shakllantirish yo‘llari ko‘rib chiqiladi.

Asosiy qism

Pedagogik adabiyotlarda “kompetentlik” tushunchasi muayyan faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy fazilatlarning yaxlit tizimi sifatida izohlanadi. Kompetentlik shaxsning egallagan bilimlarini muayyan vaziyatlarda to‘g‘ri qo‘llashi, mavjud muammolarni mustaqil hal qilishi va faoliyat natijalarini baholay olishi bilan tavsiflanadi. “Kompetensiya” va “kompetentlik” tushunchalari o‘zaro yaqin bo‘lsa-da, ular mazmun jihatidan farqlanadi. Kompetensiya muayyan faoliyatni bajarish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va talablar majmuini anglatsa, kompetentlik shaxsning ana shu imkoniyatlarni amaliy faoliyatda samarali namoyon eta olish darajasini ifodalaydi.

Kasbiy kompetentlik o‘qituvchining pedagogik faoliyatga tayyorligi, kasbiy bilimlarni egallaganligi, ta’lim metodlarini to‘g‘ri tanlay olishi, o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatishi va ta’lim natijalarini tahlil qilish qobiliyatida namoyon bo‘ladi. Demak, kasbiy kompetentlik faqat nazariy bilimlar yig‘indisi emas, balki bilim, amaliy tajriba, kasbiy mahorat va shaxsiy sifatlarning o‘zaro integratsiyasidir.

Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining kasbiy kompetentligi umumiy pedagogik kompetentlikdan tashqari, o‘ziga xos lingvistik va kommunikativ xususiyatlarga ham ega. Chunki chet tilini o‘qitish jarayoni tilning grammatik, leksik va fonetik xususiyatlarini o‘rgatish bilan bir qatorda, undan real kommunikativ vaziyatlarda foydalanish qobiliyatini shakllantirishni ham nazarda tutadi. Shu jihatdan, bo‘lajak chet tili o‘qituvchisi tilni chuqur bilishi, uni o‘qitish metodikasini puxta egallashi, turli yoshdagi va bilim darajasidagi ta’lim oluvchilar bilan ishlay olishi, shuningdek, madaniyatlararo muloqot jarayonlarini samarali tashkil etishi lozim.

Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining kasbiy kompetentligi murakkab va ko‘p tarkibli pedagogik hodisa hisoblanadi. Uni shakllantirish jarayonida bir-biri bilan uzviy bog‘liq

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

bo'lgan bir nechta kompetensiyalarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Jumladan, lingvistik kompetensiya chet tilining fonetik, leksik, grammatik va sintaktik me'yorlarini bilish hamda ulardan to'g'ri foydalanish qobiliyatini anglatadi. Bo'lajak o'qituvchi tilning nazariy asoslarini chuqur o'zlashtirishi, og'zaki va yozma nutqda adabiy til me'yorlariga rioya qilishi, til birliklarining ma'no va qo'llanish xususiyatlarini tushuntira olishi zarur. Lingvistik kompetensiyaning yetarli darajada shakllanganligi o'qituvchiga til materiallarini ilmiy asosda izohlash, o'quvchilarda to'g'ri talaffuz, grammatik savodxonlik va boy lug'at zaxirasini rivojlantirish imkonini beradi.

Kommunikativ kompetensiya chet tilida turli kommunikativ vaziyatlarda samarali muloqot olib borish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu kompetensiya tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. O'qituvchi o'quvchilarda ushbu to'rt nutq faoliyati turini rivojlantirish uchun kommunikativ topshiriqlar, dialoglar, munozaralar, rolli o'yinlar va interaktiv mashqlardan foydalanishi lozim. Kommunikativ kompetensiya nafaqat til vositalaridan to'g'ri foydalanish, balki muloqot maqsadi, vaziyati va suhbatdoshning xususiyatlariga mos ravishda fikr bildirishni ham nazarda tutadi.

Metodik-didaktik kompetensiya chet tilini o'qitishning zamonaviy metodlari, tamoyillari, shakllari va vositalarini bilish hamda ularni ta'lim jarayonida maqsadga muvofiq qo'llash qobiliyatidir. Mazkur kompetensiyaga darsni rejalashtirish, o'quv materiallarini tanlash va moslashtirish, mashg'ulotlarni tashkil etish, o'quvchilarning bilimini baholash hamda ta'lim natijalarini tahlil qilish kiradi. Bo'lajak o'qituvchi ta'lim jarayonida an'anaviy va zamonaviy metodlarni uyg'unlashtira olishi, o'quvchilarning bilim darajasi va ehtiyojlariga mos topshiriqlar ishlab chiqishi, ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan metodik yechimlarni tanlay bilishi zarur.

Psixologik-pedagogik kompetensiya o'qituvchining ta'lim oluvchilarning yosh, individual va psixologik xususiyatlarini hisobga olishi, ular bilan samarali pedagogik munosabat o'rnatishi va qulay ta'lim muhitini yaratish qobiliyatini anglatadi. Chet tilini

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

o‘rganish jarayonida o‘quvchilarning motivatsiyasi, o‘ziga bo‘lgan ishonchi va psixologik holati muhim ahamiyatga ega. Shu sababli o‘qituvchi ta’lim oluvchilarni rag‘batlantirish, ularning xatolariga to‘g‘ri munosabat bildirish va individual yondashuvni ta’minlash ko‘nikmalariga ega bo‘lishi zarur. Bunday yondashuv o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlash va ta’lim jarayonida faol ishtirokini ta’minlashga yordam beradi.

Zamonaviy ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish o‘qituvchining kasbiy faoliyatida muhim o‘rin tutadi. Raqamli kompetensiya elektron ta’lim platformalari, multimedia vositalari, interaktiv dasturlar, onlayn lug‘atlar va sun’iy intellektga asoslangan ta’lim resurslaridan samarali foydalanishni nazarda tutadi. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisi raqamli vositalar yordamida o‘quv materiallarini yaratish, mustaqil ta’limni tashkil etish va o‘quvchilarning bilimini nazorat qilish imkoniyatlariga ega bo‘lishi lozim. Ayniqsa, elektron resurslar orqali audio va videomateriallardan foydalanish, virtual muloqot muhitini yaratish hamda interaktiv topshiriqlarni ishlab chiqish chet tilini o‘qitish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Chet tilini o‘qitish faqat til birliklarini o‘rgatish bilan cheklanmaydi, balki shu tilda so‘zlashuvchi xalqlarning tarixi, urf-odatlari, qadriyatlari va madaniy xususiyatlarini ham o‘rganishni talab qiladi. Shu jihatdan madaniyatlararo kompetensiya turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish, madaniy farqlarni anglash, hurmat qilish va ularni ta’lim jarayonida to‘g‘ri talqin etish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisi o‘quvchilarga til o‘rganilayotgan mamlakat madaniyatini tanishtirish bilan birga, o‘z milliy qadriyatlari va madaniy merosini ham boshqa xalqlarga to‘g‘ri yetkazish ko‘nikmalarini shakllantirishi lozim. Mazkur kompetensiyalar bir-biri bilan uzviy aloqada bo‘lib, bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining yaxlit kasbiy tayyorgarligini ta’minlaydi. Ulardan birortasining yetarli darajada rivojlanmaganligi pedagogik faoliyat samaradorligiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish tizimli, izchil va maqsadga yo‘naltirilgan pedagogik jarayonni talab etadi. Ushbu jarayon oliy ta’lim muassasalarida nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish asosida tashkil etilishi lozim. Avvalo, ta’lim jarayonida kommunikativ yondashuvni keng qo‘llash zarur. Kommunikativ yondashuv talabalarning chet tilida erkin fikr bildirish, o‘zaro muloqot qilish va real hayotiy vaziyatlarda til vositalaridan foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bunda munozara, loyiha ishi, muammoli vaziyatlar, rolli o‘yinlar va guruhli topshiriqlardan foydalanish samarali natija beradi. Mazkur metodlar talabalarning nafaqat til bilimlarini, balki mustaqil fikrlash, jamoada ishlash va o‘z nuqtayi nazarini asoslash qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish muhim hisoblanadi. Interaktiv ta’lim metodlari, elektron ta’lim resurslari, multimedia vositalari va masofaviy ta’lim platformalari talabalarning mustaqil ishlash imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli texnologiyalar o‘quv jarayonini individuallashtirish, ta’lim oluvchilarning ehtiyojlariga moslashtirish va o‘zlashtirish darajasini muntazam nazorat qilishga yordam beradi. Bunda texnologiyalardan foydalanish ta’limning asosiy maqsadiga xizmat qilishi, ya’ni talabalarning bilim, ko‘nikma va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yo‘naltirilishi lozim.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda pedagogik amaliyotning uzluksizligini ta’minlash ham alohida ahamiyatga ega. Talabalar nazariy bilimlarini maktab va boshqa ta’lim muassasalaridagi amaliy mashg‘ulotlar orqali mustahkamlashi, dars kuzatish, dars ishlanmalarini tayyorlash, mustaqil dars o‘tish va o‘z faoliyatini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘lishi kerak. Bu jarayon ularda kasbiy mas’uliyat, pedagogik mahorat va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Ayniqsa, pedagogik amaliyot davomida yuzaga keladigan turli ta’limiy vaziyatlarni mustaqil hal etish talabalarning nazariy bilimlarini amaliy ko‘nikmalarga aylantirishga yordam beradi.

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

Kasbiy kompetentlikni shakllantirishda refleksiv faoliyatni rivojlantirish ham muhim o‘rin tutadi. Refleksiya o‘qituvchining o‘z pedagogik faoliyatini tahlil qilishi, erishilgan natijalarni baholashi, mavjud kamchiliklarni aniqlashi va kelgusidagi faoliyatini takomillashtirishga yo‘naltirilgan jarayondir. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarida refleksiv ko‘nikmalarni shakllantirish ularning o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashi, kasbiy faoliyatidagi muammolarni aniqlashi va ularni bartaraf etish yo‘llarini izlashiga yordam beradi. Shu bilan birga, talabalarning mustaqil ta’lim olish faoliyatini qo‘llab-quvvatlash ham zarur. Zamonaviy o‘qituvchi o‘z bilim va ko‘nikmalarini doimiy ravishda yangilab borishi, yangi metodik yondashuvlarni o‘rganishi va kasbiy rivojlanishga intilishi lozim. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarda uzluksiz ta’lim olish, ilmiy izlanish olib borish va o‘z ustida ishlash madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Chet tillarini o‘qitishda Yevropa Kengashi tomonidan ishlab chiqilgan CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) – Tillarni bilishning umumevropa mezonlari muhim nazariy va amaliy asoslardan biri hisoblanadi. Ushbu tizim tilni bilish darajasini A1, A2, B1, B2, C1 va C2 bosqichlari orqali belgilaydi. CEFR talablari til o‘rganuvchilarning kommunikativ faoliyatini rivojlantirish, til kompetensiyalarini baholash va ta’lim natijalarini xalqaro mezonlar asosida aniqlashga xizmat qiladi. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilari mazkur mezonlarni nafaqat til bilish darajasini aniqlash vositasi, balki o‘quv jarayonini rejalashtirish va tashkil etishning metodik asosi sifatida ham o‘zlashtirishlari lozim.

O‘qituvchi CEFR talablariga muvofiq o‘quvchilarning til bilish darajasini aniqlashi, ularga mos o‘quv materiallarini tanlashi, kommunikativ topshiriqlarni ishlab chiqishi va baholash mezonlarini belgilashi zarur. Bu esa ta’lim jarayonining izchilligi, shaffofligi va samaradorligini ta’minlaydi. Shuningdek, CEFRning kommunikativ faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvi bo‘lajak o‘qituvchilarda tilni amaliy qo‘llash, madaniyatlararo

muloqotga kirishish va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Natijada kasbiy tayyorgarlik xalqaro ta'lim talablariga muvofiq takomillashadi.

Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini samarali shakllantirish uchun ta'lim jarayonida maqsad, mazmun, metod, vosita va natijalarni o'zaro bog'liq holda tashkil etish muhimdir. Shu nuqtayi nazardan, kasbiy kompetentlikni rivojlantirish jarayonini motivatsion-qadriyatli, kognitiv, faoliyatga yo'naltirilgan, raqamli-innovatsion va refleksiv-baholash kabi tarkibiy qismlar asosida tashkil etish mumkin. Motivatsion-qadriyatli tarkibiy qism talabalarda kasbga qiziqish, pedagogik faoliyatga mas'uliyat va kasbiy rivojlanishga intilishni shakllantirishga xizmat qiladi. Kognitiv tarkibiy qism lingvistik, pedagogik, psixologik va metodik bilimlarni egallashni nazarda tutadi. Faoliyatga yo'naltirilgan tarkibiy qism esa nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash, dars tashkil etish va kommunikativ faoliyatni samarali amalga oshirish bilan tavsiflanadi. Raqamli-innovatsion tarkibiy qism axborot texnologiyalari va zamonaviy ta'lim vositalaridan foydalanish ko'nikmalarini qamrab olsa, refleksiv-baholash tarkibiy qism o'z faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish qobiliyatini ifodalaydi.

Mazkur tarkibiy qismlarning samaradorligi ularning o'zaro uyg'unligiga bog'liq. Masalan, talabaning kasbiy bilimlarga ega bo'lishi muhim, biroq bu bilimlarni amaliy pedagogik vaziyatlarda qo'llay olmasa, uning kasbiy kompetentligi to'liq shakllangan deb bo'lmaydi. Xuddi shuningdek, zamonaviy raqamli vositalardan foydalanish ko'nikmasi metodik bilimlar va pedagogik maqsadlar bilan uyg'unlashgan taqdirdagina yuqori natija beradi. Shu bois oliy ta'lim jarayonida nazariy mashg'ulotlar, amaliy darslar, pedagogik amaliyot, mustaqil ta'lim va refleksiv tahlilni yagona tizim sifatida tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish ko'p bosqichli va uzluksiz jarayon bo'lib, u nafaqat til bilimlarini, balki pedagogik mahorat, kommunikativ madaniyat, raqamli savodxonlik, madaniyatlararo muloqot va mustaqil kasbiy rivojlanish qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Mazkur

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

jihatlarning o‘zaro integratsiyasi zamonaviy ta’lim talablariga javob beradigan, raqobatbardosh va malakali chet tili o‘qituvchilarini tayyorlashning muhim sharti hisoblanadi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot nazariy xarakterga ega bo‘lib, ilmiy adabiyotlar, pedagogik tadqiqotlar va xalqaro hujjatlar (CEFR, Evropa o‘qituvchilar kompetentsiyalari ramkasi) tahlili asosida o‘tkazildi. Asosiy manbalar sifatida N.V. Bagramova, M.K. Kolkova, O.Ye. Lomakina, B. Yesen Omarova va boshqa olimlarning ishlaridan, shuningdek, o‘zbekistonlik mualliflarning maqolalaridan foydalanildi.

Tahlil usullari:

- Nazariy tahlil va sintez;
- Taqqosiy-uslubiy tahlil (turli modellar va yondashuvlarni solishtirish);
- Struktural tahlil (kompetentsiyalarning tarkibiy qismlarini ajratib ko‘rsatish).

Ma’lumotlar ilmiy bazalardan (ResearchGate, CyberLeninka, o‘zbek ilmiy jurnallari) yig‘ildi. Tadqiqot deskriptiv-analitik uslubda amalga oshirildi.

NATIJALAR

Tahlil natijasida bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligi quyidagi mohiyatga ega ekanligi aniqlandi: bu — professional faoliyatda tilshunoslik, pedagogika va psixologiya bilimlarini integratsiya qilgan holda samarali qo‘llash, o‘quvchilarning til va madaniy ko‘nikmalarini rivojlantirish qobiliyatidir.

Kasbiy kompetentlikning asosiy tarkibiy qismlari: Ko‘pgina tadqiqotlarda (Lomakina, Bagramova va boshqalar) quyidagi komponentlar ajratiladi:

1. **Kommunikativ kompetentlik** — til va nutqiy ko‘nikmalar asosi (lingvistik, sotsiolingvistik, diskurs va strategik komponentlar). Bo‘lajak o‘qituvchi o‘quvchilarga real kommunikativ vaziyatlarda tilni qo‘llashni o‘rgatishi kerak.

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

2. **Lingvistik va madaniy kompetentlik** — til nazariyasi, o'lkashunoslik, lingvomadaniy va sotsiomadaniy bilimlar. Bu intermadaniy ongni shakllantirishga yordam beradi (CEFR tamoyillariga asoslangan).

3. **Metodik-didaktik kompetentlik** — o'qitish usullari, texnologiyalari va vositalarini tanlash va qo'llash (innovatsion metodlar, raqamli platformalar).

4. **Psixologik-pedagogik kompetentlik** — o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda motivatsiya yaratish, individual yondashuv va ta'lim jarayonini boshqarish.

5. **Raqamli va refleksiv kompetentlik** — axborot texnologiyalaridan foydalanish, o'z faoliyatini tahlil qilish va doimiy kasbiy o'sish (life-long learning).

Ushbu komponentlar o'zaro bog'liq bo'lib, yagona integrativ tizimni tashkil etadi. Modellar ko'pincha maqsad, mazmun-protsessual va baholash bloklaridan iborat bo'ladi.

MUHOKAMA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligi statik emas, balki dinamik jarayon bo'lib, oliy ta'lim davrida shakllantiriladi va keyinchalik doimiy takomillashtiriladi. An'anaviy "bilim berish" modelidan farqli o'laroq, kompetentlikka asoslangan yondashuv o'qituvchini faol ishtirokchi va o'quvchilar rivojlanishiga mas'ul shaxs sifatida ko'radi.

Muammolar: ko'plab talabalar kuchli lingvistik bilimlarga ega bo'lsa-da, metodik, raqamli yoki refleksiv kompetentlikda yetishmovchilik kuzatiladi. Yechim sifatida pedagogik amaliyotni kuchaytirish, innovatsion texnologiyalarni (AI, onlayn platformalar) joriy etish va refleksiv mashg'ulotlarni o'tkazish tavsiya etiladi.

Xalqaro tajribada (CEFR, ECML ramkalari) chet tili o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar shunga o'xshash: til mahorati + pedagogik ko'nikmalar + madaniy va raqamli kompetentsiya. O'zbekistonda ham shu yo'nalishda ishlar olib borilmoqda, ammo amaliyot va raqamli komponentlarni yanada kuchaytirish zarur.

XULOSA

Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligi — bu integrativ xususiyat bo‘lib, kommunikativ, lingvistik, metodik, psixologik-pedagogik va raqamli komponentlardan iborat. Uning shakllantirilishi oliy ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlar, amaliyot va doimiy refleksiya orqali amalga oshirilishi lozim. Ushbu kompetentlikni rivojlantirish chet tillari o‘qitish sifatini oshirish va o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Kelgusida empirik tadqiqotlar (talabalar kompetentligini baholash va rivojlantirish modellari) o‘tkazish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Lomakina O.Ye. Chet tili o‘qituvchisining kasbiy kompetentsiyasi.
2. Bagramova N.V., Kolkova M.K. Chet tili o‘qituvchilarining kompetentsiyalari.
3. Turlybekov B. va boshq. Professional-pedagogical competence model for future English language teachers.
4. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim standartlari va tegishli ilmiy maqolalar (2023–2025).
5. Common European Framework of Reference for Languages (CEFR).